

Gloriedagen

Corina Bomann bij Boekeryj:

Het vlindereiland
De maneschijnsonate
De jasmijnzussen
De stormroos
Een wonderlijke winterreis
Het klapprozenjaar
Winterbloesem
De rozentuin

De vrouwen van de Leeuwenhof:

Agneta's erfenis
Mathilda's geheim
Solveigs belofte

De kleuren van schoonheid:

Sophia's hoop
Sophia's wens
Sophia's triomf

Waldfriede-saga:

Gloriedagen

Corina Bomann

Gloriedagen

Berlijn, 1919. In een stad waar de oorlog diepe wonden heeft achtergelaten, staat de jonge verpleegster Hanna voor een grootse taak.

ISBN 978-90-225-9551-0
ISBN 978-94-023-1864-7 (e-book)
NUR 302

Oorspronkelijke titel: *Sternstunde. Die Schwestern vom Waldfriede*
Vertaling: Lilian Caris en Iris van der Blom
Omslagontwerp: Bürosüd
Omslagbeeld: © Natasza Fiedotjew / Trevillion Images
Auteursfoto: © Nadja Klier
Zetwerk: CeevanWee, Amsterdam

© 2021 by Penguin Verlag, a division of Penguin Random House Verlagsgruppe GmbH, München, Germany
© 2022 Nederlandse vertaling Meulenhoff Boekeryj bv, Amsterdam

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor alle helende en helpende handen van Waldfriede,
in zowel het verleden als het heden.

De schrijfster heeft in deze roman feitelijke gebeurtenissen overgenomen die zich in een bepaalde tijd in een bepaalde streek hebben afgespeeld. Veel van de werkelijke omstandigheden en handelende personen zijn veranderd en aangevuld, en verwickelingen hebben een fictieve vorm gekregen.

Deze roman is dus het resultaat van fantasie waarin feiten en fictie, voorvallen en verzinsels een onverbreekelijke, artistiek vervreemde eenheid vormen.

Proloog

Het was een van de warmste dagen van de zomer van 1916 toen ze het meer op gingen. De lucht zinderde van de hitte en libellen zweefden over de waterspiegel, op zoek naar een prooi.

Martin roeide met kalme, krachtige slagen, terwijl Hanna aan het andere einde van de boot lag en haar linkerhand naar de golven uitstak. Haar vingertoppen raakten lichtjes het wateroppervlak, haar blik raakte verloren in de fijne glinsterende golflijntjes, die zich uiteindelijk vermengden met het kielzog.

De roep van een koekoek drong vanuit de verte tot hen door. Wat had Hanna's oma ook alweer altijd gezegd? *Een koekoek in de morgen betekent zorgen, een koekoek na middagtijd brengt narigheid, roept de koekoek tegen nacht, dan is het geluk wat je wacht.*

Het middaguur was voorbij, maar de avond was nog lang niet in zicht. Narigheid verwachtte ze op dat moment niet. Ze had hier eeuwig zo kunnen blijven, samen met de man om wie ze meer gaf dan om haar eigen leven.

Na een poosje liet Martin de roeispanten los en kwam de boot tot stilstand. Zachtjes lag hij op het water te schommelen.

Hanna keek naar haar verloofde. Zoals altijd wanneer ze naar zijn gezicht keek stroomde er een verwarmend gevoel van geborgenheid door haar heen. Met zijn rossige, met gouden strengen doorregen haar leek hij een prins uit een sprookje. Zijn smaragd-groene ogen fonkelden en rond zijn zinnelijk gebogen lippen speelde een glimlach. In zijn een stukje openstaande witte overhemd, waarvan de mouwen boven zijn gespierde onderarmen wa-

ren opgerold, was hij in het zonlicht bepaald een stralende verschijning.

‘Varen we niet verder?’ vroeg ze terwijl ze naar hem toe schoof.

‘Nee,’ antwoordde hij met een schelmse schittering in zijn ooghoeken. ‘Hier heb ik je eindelijk voor mij alleen.’ Hij legde zijn arm om haar heen en kustte haar. Toen ze haar hoofd op zijn borst legde hoorde ze zijn krachtige hartslag. Zijn warmte omhulde haar en zoals altijd wanneer ze bij hem was, kon ze de zware belasting van haar werk en het leed van de patiënten waarmee ze dagelijks geconfronteerd werd achter zich laten.

Het werk in sanatorium Friedensau was haar roeping, maar soms droomde ze ervan haar dagen alleen met Martin door te brengen, op een onbewoond eiland of, zoals nu, in een bootje.

Een poosje bleven ze zo zwijgend liggen luisteren naar de wind die de bomen aan de oever deed ruisen en ze zogen de geur van hooi en bloemen zwangere lucht in hun longen op.

Toen er een wolk voor de zon schoof, viel er een schaduw over het bootje. Misschien is het toch de roep van de narigheid bringende koekoek, dacht Hanna.

‘Wanneer moet je weg?’ vroeg ze zachtjes. Ze keek hem aan en liet haar hand tussen de rij knoopjes van zijn overhemd glijden, onder de stof, waar ze zijn huid en zijn borsthaar voelde.

De oproep was een paar weken eerder gekomen. Als zevende-dagsadventist had Martin om morele redenen dienst geweigerd, maar dat had niet geholpen. De brief met de vertrekdatum was de vorige avond aangekomen.

‘Maandag al,’ antwoordde hij.

Maandag. Dan hadden ze alleen nog deze zaterdagmiddag en de zondag. Veel te weinig tijd.

‘Moet je echt gaan?’ Hanna had het gevoel dat de klauwen van een monster in haar borst graaiden. ‘En als je gewoon niet komt opdagen op het station?’

‘Dan zouden ze me meteen voor de krijgsraad slepen en waarschijnlijk executeren.’ Martin slaakte een diepe zucht. Ze wist dat hij bang was, ook al probeerde hij voor haar de stoere jongen uit te hangen. ‘Ik doe alleen maar dienst als hospik. Met vechten heb ik niets te maken.’

Hanna had daar zo haar twijfels over. Ook veldhospitalen bleven niet gevrijwaard van aanvallen. Het gold weliswaar als verachtelijk om ze aan te vallen, maar in de loop van de oorlog, die nu al twee jaar aan de gang was, waren er al zo veel afschuwelijke dingen gebeurd dat ook zoiets niet uitgesloten was. Aan het front was niets zeker.

‘Belooft me dat je goed op jezelf zult passen.’ Hanna keek hem indringend aan. ‘Als jou iets overkomt kan ik niet verder leven.’

Hij trok haar tegen zich aan en gaf haar een kus. ‘Ik zal goed op mezelf passen, dat belooft ik. En pas jij ook maar op. Ga niet op zoek naar een ander.’

Hanna gaf hem een por tegen zijn borst. ‘Je weet dat ik van niemand anders kan houden. Ik hou alleen van jou, Martin Bergau, van jou alleen!’

‘En ik van jou!’ Martin glimlachte en kuste haar opnieuw, ditmaal hartstochtelijker dan ooit. Er kwam een ongekende begeerte bij Hanna op. Ze had wel vaker begeerte ervaren als ze met Martin samen was, maar ze hadden er niet aan toe kunnen geven omdat hun geloof voorschreef daarmee te wachten tot de huwelijksnacht.

‘De tijd verstrijkt voor je het weet,’ zei hij toen hij zich van haar had losgemaakt. ‘En misschien is de oorlog over een paar maanden al afgelopen.’

Hanna merkte dat er tranen in haar ogen kwamen. ‘Ik zou willen dat dat al zo was,’ zei ze. ‘Dan konden we eindelijk trouwen en...’ Hij snoerde haar met zijn lippen de mond en streekte haar wang.

‘Als ik terugkom gaan we naar pastor Schubert. Stante pede. Hij zal ons beslist trouwen.’

Hanna wist dat ze iets terug moest zeggen, maar opeens was ze als verlamd, verstart, en kon ze geen woord uitbrengen. ‘Heb je me gehoord, Hanna?’ vroeg hij. Zijn ogen werden groot, alsof hij iets verschrikkelijks zag.

‘Hanna!’ riep hij, en hij pakte haar bij haar armen en schudde haar door elkaar. ‘Hanna!’

‘Hanna!’

Het beeld van Martin, het meer en het zonlicht werden door duisternis opgeslokt. Alleen de stem bleef, maar het was niet zijn stem die haar riep. Een droom, dacht Hanna. Het was maar een droom.

Het volgende moment merkte ze dat iemand heftig aan haar schouder schudde.

‘Hanna, word wakker!’ maande de stem, die aan een vrouw toebehoorde.

Hanna dwong zichzelf haar ogen te openen. Nog steeds was het donker, op het lichtpuntje dat boven haar gezicht bungelde na.

‘Wat is er?’ vroeg ze slaapdronken en ze probeerde de loden zwaarte van haar oogleden af te schudden.

‘Martin is hier binnengebracht!’

Bij het horen van zijn naam verdween de slaap op slag. ‘Martin?’ vroeg ze ongelovig.

‘Ja. Er is een transport met gewonden aangekomen. Daar zit Martin bij.’

Gewonden? Hanna schoot overeind. Martin gewond? Dat kon niet waar zijn!

Vlug sprong ze uit bed. Nu drong tot haar door dat het zuster Christel was die haar had gewekt. Ze droeg een dikke wollen doek over haar verpleegstersjurk. Hanna beseftte dat ze voor de nachtdienst was ingedeeld.

Sinds de oorlog almaar erger was geworden en het front naar België was verplaatst kwamen er soms ook ’s nachts patiënten naar hen toe die tijdens gevechten gewond waren geraakt. De eerste verzorging vond natuurlijk plaats in de veldhospitalen, maar zodra de soldaten vervoerd konden worden, werden ze naar andere ziekenhuizen gebracht om helemaal te genezen.

Hanna bad dagelijks dat het verlossende nieuws van het einde van de oorlog spoedig kwam en dat Martin zou terugkeren. Had God haar bede eindelijk verhoord?

Haastig schoot Hanna in haar blauw-wit gestreepte verpleegstersjurk en trok ze haar laarsjes aan. Martin, gewond... Wat was er gebeurd? Was hij door een kogel getroffen? Of ging het om iets ergers?

Ze zag ervan af haar verpleegsterskapje op te zetten en stormde de kamer uit. Christel rende achter haar aan.

Het zusterhuis lag een eind van het sanatorium vandaan. Buiten viel haar blik op een vrachtwagen, een schimmig gevaarte in het schijnsel van de ramen van het sanatorium. Mannen waren bezig kameraden van het laadvlak te helpen.

Hanna's hart begon als een razende tekeer te gaan. Het vreugdevolle vooruitzicht Martin weer te zien streed met de vrees voor wat er met hem gebeurd was.

Wellicht zou zijn verwonding ervoor zorgen dat hij niet meer naar het front terug hoefde. En wat kon het schelen als hij er littekens aan overhield? Ze zou nog altijd van hem houden!

Toen ze bleef staan om een van de soldaten naar Martin te vragen, hoorde ze zuster Christel roepen: 'Hij is al binnen!'

Hanna kromp in elkaar. Ze was helemaal vergeten dat haar collega achter haar stond. Met opgetrokken rok rende ze de trap op. Direct gleed haar blik over de mannen die in de foyer zaten. Sommigen hadden een hoofdverband, bij anderen waren armen of benen geamputeerd. Eén man had zijn ene oog verloren, het andere keek leeg door haar heen. Martin was er niet bij.

'Kom mee!' Zuster Christel pakte haar bij haar arm en trok haar mee naar de ziekenhuiskamers.

'Hoe erg is het?' De woorden wilden nauwelijks over Hanna's lippen komen.

'Dat zul je zo wel zien,' zei Christel. De blik die ze haar toewierp beloofde niet veel goeds. Ze kneep in Hanna's arm en liep haastig door.

De deur van de ziekenhuiskamer stond open. Dokter Meyer, de chef de clinique, en een broeder stonden voor een bed. Daarop lag een man die zowel zijn linkerarm als zijn linkerbeen had verloren. De stompen waren dik ingezwachteld. Het gezicht van de zieke was vertrokken van de pijn, zijn ogen waren dicht.

Nee, dat was niet haar rossige prins met zijn sterke armen en zijn geweldige glimlach!

Hanna's keel werd dichtgesnoerd, en even was ze niet in staat naar binnen te gaan. Toen richtte de gewonde zijn blik op haar.

Zijn ogen lichtten op; zijn mond, die er heel anders uitzag dan ze gewend was, vertrok zich tot een glimlach.

‘Hanna!’ wist hij met schorre stem uit te brengen. ‘Mijn Hanna!’

Zijn stem had hij tenminste nog. De tranen schoten haar in de ogen. Ze wist niet wat ze moest doen, ze wist alleen dat het inderdaad Martin was die daar lag. Haar maag verkrampde en de bittere smaak van gal vulde haar mond.

Martin stak zijn rechterhand uit. Die zag er compleet uit, maar zat ook dik in het verband. ‘Hanna, kom eens hier, zodat ik je goed kan zien.’

Hanna bedwong haar misselijkheid en ontzetting en deed een stap naar voren. De broeder die bezig was hem in bed te leggen ging opzij, en dokter Meyer knikte haar toe en wendde zich af.

Toen ze haar verloofde van dichtbij zag, hapte ze ontzet naar lucht. Hij was duidelijk niet voor het eerst gewond geraakt. Behalve de verse verwondingen had hij nog een paar andere, die intussen littekens waren geworden. Diverse snijwonden hadden zijn onderlip gespleten en gaven zijn mond een groteske uitdrukking.

Bevend stak nu ook zij haar hand uit, die Martin vastpakte en met onvermoede kracht naar zijn lippen trok.

‘Ik heb je zo gemist liefste,’ fluisterde hij.

Hanna werd door een rilling bevangen. Ja, ze hield van Martin, maar hem zo te zien overtrof haar ergste vrees. Er rolde een traan over haar gezicht. ‘Ik jou ook,’ antwoordde ze. ‘Wat is er in ’s hemelsnaam met je gebeurd?’

‘Tijdens het afvoeren van de gewonden kwam er nog een aanval,’ verklaarde dokter Meyer met zachte stem. ‘Er vielen granaten op de brancardiers, de scherven hebben zijn arm en been zo beschadigd dat ze geamputeerd moesten worden.’

Martin knikte mat. Zijn blik ging naar de stompen. ‘Ik herinner me alleen nog een felle lichtflits. Toen ik weer bijkwam was nog maar de helft aanwezig.’

Hanna sloeg haar vrije hand voor haar mond. Snikken snoerden haar keel dicht, maar ze wilde zich tegenover Martin beheersen. Hij was er, hij was weer thuis. Iets anders telde niet.

‘Misschien moeten we jullie even alleen laten,’ opperde dokter

Meyer en hij gebaarde de broeder met hem mee te gaan. 'Als er iets is, we zijn hiernaast.'

Het liefst had Hanna de dokter gevraagd te blijven, zo geschrokken was ze van Martins toestand.

'Ik dacht dat deze dag nooit zou komen,' zei Martin toen de twee mannen de kamer uit waren. Ook in zijn ogen glinsterden nu tranen. 'Jouw brieven waren het enige waaraan ik me kon vastklampen. Ik heb zo gehoopt eindelijk naar huis te kunnen gaan.'

'Nu ben je hier,' zei Hanna en ze slikte haar tranen in. Nog altijd wist ze niet wat ze moest doen. Als hij alleen verband en krukken had gehad, zou ze gelukkig zijn geweest en zou ze hem onder kussen hebben bedolven. Maar nu voelde ze afschuw en was ze ook bang dat hij als glas zou breken als ze hem aanraakte.

'Eindelijk kunnen we trouwen!'

Hanna merkte dat ze verkrampde. 'Jij moet eerst maar eens beter worden,' antwoordde ze behoedzaam. 'Ik denk niet dat de pastor je zal toestaan zo voor het altaar te treden.'

'Dat zal hem een zorg zijn. De wens van een gewonde soldaat om eindelijk met zijn geliefde verbonden te worden zal hij toch moeten inwilligen?'

Hanna aarzelde. Haar Martin, een vreedzaam man die niet eens een wapen ter hand had willen nemen, was door granaten aan flarden gescheurd en zou nooit meer de oude worden. Het laatste waaraan ze wilde denken was trouwen.

'Je wilt me toch nog wel hebben?' Er verscheen een smekende uitdrukking op zijn gezicht.

'Natuurlijk!' antwoordde ze en ze schaamde zich voor haar gedachten. Haar slechte geweten bracht haar er uiteindelijk toe zich over hem heen te buigen en hem te kussen. Als ze haar ogen dichtdeed was het net als vroeger. Zijn lippen waren weliswaar een beetje gebarsten, maar voelden nog altijd warm aan. Toen ze echter haar ogen weer opendeed en hem aankeek, kwam ze terug in de werkelijkheid.

'Ik zal het de pastor vragen,' beloofde ze. 'Maar nu moet je eerst een beetje herstellen. Ik zal ervoor zorgen dat je...' Ze zweeg toen ze merkte welke woorden haar voor op de tong lagen. *Dat je straks*

weer op de been bent. Maar dat zou niet meer gebeuren, hij zou nooit meer op de been zijn. In het beste geval kwam hij in een rolstoel terecht. Nu kon ze haar tranen niet meer inhouden.

‘Met jou in de buurt word ik heel vlug beter,’ verzekerde Martin en hij veegde voorzichtig met zijn verbonden hand over haar wangen. Hanna vroeg zich af of hij gedachten kon lezen. ‘Maar in de werkplaats zul je me nu wel moeten helpen.’

‘Dat doe ik toch al,’ antwoordde Hanna en ze snoof. ‘Dat maakt me niet uit, dat weet je.’

Martin knikte en bevochtigde even zijn lippen met zijn tong. ‘Je zou het goed doen als huismeester, met dat verstand van techniek. Ik heb altijd al gezegd...’

Opeens ging er een schok door zijn lichaam. Hij greep naar zijn hals en kwam overeind.

‘Wat is er?’ vroeg Hanna terwijl ze Martins hand omklemde.

Hij sperde zijn ogen open en hapte krampachtig naar adem.

‘Dokter Meyer!’ Haar stem klonk schril. ‘Dokter Meyer, vlug, kom!’

De dokter kwam aanrennen, met de broeder die bij hem was achter hem aan. Tegen zijn anders zo kalme manier van doen in keek hij ineens gespannen.

‘Hij krijgt geen lucht meer,’ bracht Hanna vervuld van angst uit.

‘Longembolie!’ hoorde ze de dokter zeggen, toen wendde hij zich tot Hanna. ‘Gaat u de kamer uit alstublieft!’

‘Maar ik wil bij hem zijn!’ wierp ze tegen. ‘Ik móét bij hem zijn!’ Ze begon te snikken, maar toen voelde ze de sterke armen van de broeder op haar schouders, die haar de deur uit duwden.

‘Laat me los!’ gilde ze en ze probeerde terug in de kamer te komen. ‘Ik moet naar hem toe! Ik moet naar hem toe!’

De broeder trok haar mee door de gang en duwde haar op een bank in de wachtruimte voor de afdeling.

‘Hanna!’ zei hij, terwijl hij haar diep in de ogen keek. ‘Je kunt nu niet bij hem zijn!’

‘Maar iemand moet dokter Meyer assisteren!’

‘Dat doe ik. Laat de dokter zijn werk doen en kalmeer. Ik laat je weten wanneer je weer naar hem toe kan.’

Alles in Hanna schreeuwde erom zich los te rukken en naar Martin toe te stormen, maar de broeder had natuurlijk gelijk. Als dokter Meyer zijn werk goed wilde doen, kon hij er geen huilende verpleegster bij hebben. Ze knikte en zakte op de bank in elkaar. De broeder liep haastig terug naar de kamer. Een hele tijd kon ze niets anders doen dan met lege blik naar de muur aan de overkant staren. Het getik van de afdelingsklok werd overstemd door alle mogelijke geluiden, maar Hanna zag de wijzer onverbiddelijk verdergaan. Er verstreken drie minuten, vijf, tien. Verpleegsters liepen haastig voorbij. Patiënten werden langs haar heen geduwd of strompelden op krukken de gang door. Af en toe ging de deur van de afdeling open, maar Hanna had nauwelijks nog energie om op te kijken. Haar buik en borst deden pijn van angst.

Longembolie had dokter Meyer gezegd. Hanna wist dat het levensgevaar betekende als er een bloedprop losraakte en in de longslagader terecht kwam. Maar dat kon niet het geval zijn. Martin was altijd gezond geweest...

Toen de wijzers van de klok op even voor één uur stonden ging de afdelingsdeur weer open en verscheen dokter Meyer. Hij zag er uitgeput uit, zijn lichaam was licht gebogen. Op zijn doktersjas zaten geel-rode vlekken.

Hanna sprong op. 'Kan ik naar hem toe? Gaat het beter met hem?'

Dokter Meyer boog zijn hoofd. Het viel hem zichtbaar zwaar de juiste woorden te vinden. 'Het spijt me echt, ik... Ik kon niets meer voor hem doen.'

De woorden waren als regendruppels die voor Hanna op de vloer vielen terwijl zij onder een luifel stond. Ze bereikten haar niet echt, ook al wist ze dat ze er waren. Ongelovig schudde ze haar hoofd. 'Dat is onmogelijk. Ik... Ik heb hem gezien, hij was toch bezig te herstellen!'

'Dat klopt, maar dat is het probleem met trombose. Hij heeft lang moeten liggen, en het transport was allesbehalve comfortabel...'

'Ik wil hem zien!' zei ze, hem onderbrekend, en ze balde vastbesloten haar vuisten. Dokter Meyer had nooit tegen haar gelogen,

maar ze geloofde geen woord van wat hij zei.

De dokter liet het hoofd hangen en stapte opzij. Hanna stormde de afdelingsdeur door en rende naar Martins kamer.

Hij lag uitgestrekt op het bed, zijn ziekenhuishemd was van zijn borst gerukt. Nu zag ze dat hij ook op de rest van zijn lichaam verwondingen en littekens had.

‘Martin!’ riep ze, maar hij bewoog niet. Een spoortje bloederig slijm plakte aan zijn kin en zijn blauw aangelopen lippen. Zijn groene ogen starden levenloos naar het plafond, verbleekt als twee verwelkte bladeren.

‘Zuster Hanna, doet u zichzelf dat niet aan,’ hoorde ze dokter Meyer achter zich zeggen. Maar het was te laat. De aanblik brandde zich onuitwisbaar in haar geheugen.

En ineens was het alsof er een loodzwaar gewicht op haar borst neerdaalde. Een klaaglijk geluid ontsnapte haar. Haastig sloeg ze haar hand voor haar mond, om het te onderdrukken. Haar knieën werden slap, terwijl de rest van haar lichaam verkrampte. Als een drenkeling hapte ze naar lucht.

‘Zuster Hanna?’ hoorde ze de bezorgde stem van dokter Meyer, maar die leek ineens ver weg. Langzaam vernauwde haar blikveld, de wereld vervaagde aan de randen. Haar hart klopte als een razende, haar hele lichaam begon te trillen. Ze voelde haar benen bezwijken. Ik ga dood, dacht ze, en toen werd het zwart voor haar ogen.

DEEL 1

'Het was op 29 december, een koude winterdag, dat dokter Conradi en zijn echtgenote met broeder H.F. Schubert, broeder Stahl en zuster Maria Kuch in het Wald-sanatorium in Berlijn-Zehlendorf-West aankwamen om de instelling, die voortaan de naam Sanatorium en kliniek Waldfriede zou dragen, over te nemen voor de zevendedagsadventisten.'

'Hoewel het sanatorium bij oppervlakkige beschouwing in redelijk bevredigende staat leek, bleek al spoedig dat het pand, dat tijdens de oorlog als lazaret had gediend, sterk uitgewoond was en grondig onderhoud behoefde.'

(Kroniek van ziekenhuis Waldfriede, 1920)

'Zelfs toen het koopcontract al was ondertekend, dreigden er intriges en zelfs inbeslagname door de autoriteiten om er vluchtelingen in onder te brengen. Het was alsof alles samenzwoer tegen de totstandkoming van de beoogde instelling voor ons genootschap...'

(Uit de memoires van dokter Louis Eugene Conradi, 1920)

1

Friedensau, 1 december 1919

Inmiddels waren ze al een half uur in bespreking. Hanna schoof onrustig heen en weer op haar stoel. Ze wist niet goed waarom ze hier was, maar het leek haar geen gunstig teken dat de directrice nog steeds bij dokter Meyer binnen zat.

Waarschijnlijk willen ze me ontslaan of op z'n minst overplaatsen, dacht ze en ze wrong nerveus haar handen. De angst was haar op de maag geslagen en haar voeten voelden koud aan. Geen wonder met de ijzige tocht die op de gang heerste. Maar de temperatuur was niet het enige wat haar deed huiveren.

Sinds die afschuwelijke nacht waarin Martin was gestorven viel het haar steeds zwaarder patiënten te verplegen. Een tijdlang had ze haar verdriet de schuld gegeven, maar zelfs toen er een jaar was verstreken, had ze nog steeds die schaduw in haar binnenste, die haar het werk bemoeilijkte. Karweitjes die ze vroeger in een handomdraai had uitgevoerd werden met de dag een grotere belasting.

Sinds het einde van de oorlog was Friedensau geen lazaret meer, maar alleen nog een sanatorium. Dat wilde echter niet zeggen dat ze niet langer de zorg had voor mannen die lichamelijk en geestelijk waren beschadigd.

Op een dag kwam ze bij het bed van een soldaat die voor zijn herstel naar haar sanatorium was verwezen en zag ze opeens Martin weer voor zich, zoals hij verminkt en naar adem snakkend op zijn ziekbed had gelegen.

De patiënt leek niet eens op haar verloofde, maar toch begon haar hart te bonzen en raakte ze in ademnood. Haar oren suisden en bij zijn bed viel ze flauw, net als in de nacht dat Martin overleed.

In de tijd die volgde kwamen voorvallen als deze in toenemende mate voor. Dokter Meyer had haar onderzocht en geen lichamelijke oorzaak gevonden, maar de volgende dag was ze opnieuw ingestort toen ze de soldaat moest verzorgen.

De directrice noemde het hysterie, maar dokter Meyer zag in dat ze geestelijk onder het trauma van haar verlies leed. Het was aan hem te danken dat ze bij de gewonde soldaat werd weggehouden.

Maar kon het op den duur wel zo doorgaan? Wat had je aan een verpleegster die niet iedere patiënt kon verzorgen? Sommige collega's fluisterden al achter haar rug om en beweerden dat ze gewoon geen zin had om die soldaat te verplegen.

Haar enige steun vond ze in haar jongere zusje Leni, die haar op moeilijke dagen troostend omhelsde. Met Leni kon ze over haar angsten praten zonder bang te hoeven zijn dat ze voor gek werd versleten.

Er verstreken nog meer minuten. Ten slotte hield Hanna het niet meer uit; ze stond op en liep op haar tenen naar de deur. Even vergewiste ze zich ervan dat er niemand in de buurt was en toen drukte ze haar oor tegen het hout van de deur.

'Weet u het zeker?' vroeg de directrice op dat moment. 'Ze zal bij u ook met gewonden te maken krijgen. Stel dat ze ook voor hen terugschrikt?'

Hanna beet op haar lip. Dit was precies waar ze bang voor was geweest. Maar wat had 'bij u' te betekenen?

Het antwoord van dokter Meyer kon ze niet verstaan. Hij sprak altijd heel zacht en je moest goed opletten als hij instructies gaf.

'Laat haar dan maar binnenkomen.' De zware stem die ze hoorde was niet die van dokter Meyer.

Hanna trok zich vlug terug en ging weer op de stoel tegenover de deur zitten. Meteen daarna verscheen het gezicht van directrice Sikesz achter de kier van de deur. Ze had harde gelaatstrekken, haar ogen stonden waakzaam en haar verstand was zo scherp als

de gevouwen randen van het uniformkapje op haar grijzende haar.

‘Je mag binnenkomen, Hanna,’ zei ze streng terwijl ze de deur opendeed.

Hanna stond op, rechte haar schouders, streek haar schort glad en liep de kamer in.

‘Goedemorgen,’ zei ze en ze maakte een knicksje.

Dokter Meyer bromde iets en knikte. In de stoel naast hem zag ze dokter Conradi zitten.

‘Dag, zuster Hanna,’ zei hij. Hij stond op en stak haar zijn hand toe. ‘Het doet me plezier u te zien.’

Ze was een paar keer langs hem heen gelopen als hij onderweg was naar de operatiekamer. Hij was midden dertig, had bruin haar en was ruim een hoofd groter dan zij. De snor boven zijn volle lippen stond hem uitstekend. Met zijn bruine ogen keek hij haar verrassend vriendelijk aan. ‘Mij ook,’ antwoordde ze aarzelend. Ze was verbaasd dat hij haar kennelijk had opgemerkt, terwijl ze elkaar maar zo zelden hadden getroffen. Tenslotte was ze maar een van de vele verpleegsters.

‘Ga zitten,’ zei de directrice.

Pas nu zag ze dat de jongere arts een aantal papieren voor zich had liggen. Hanna herkende haar naam en wist dat het om haar dossier ging, waarin al haar verdiensten maar ook al haar missers werden genoteerd.

‘U komt uit Magdeburg,’ begon dokter Conradi. ‘Geboren op 10 juli 1895.’

Hanna knikte.

‘Wanneer bent u hier in Friedensau begonnen?’

Dat had hij eigenlijk in mijn dossier kunnen lezen, bedacht ze, maar hardop zei ze: ‘In 1913.’

‘Dan bent u dus hier opgeleid?’

‘Ja, dokter.’ Hanna’s gedachten gingen even terug naar haar eerste dag in het sanatorium. Als stadskind had ze de omgeving hier een beetje schraal en naargeestig gevonden, maar na een tijdje had ze de voordelen van landelijke rust leren waarderen.

En dan was daar ook Martin geweest. Een jaar jonger dan zij, maar al even groot en breedgeschouderd als zijn vader. Ze had

hem eerst alleen gezien als de zoon van de huismeester. Twee jaar later was hij begonnen haar voorzichtig het hof te maken.

Toen de oorlog uitbrak was hij niet een van die onbezonnen jongemannen geweest die met wapperende vaandels voor de keizer de oorlog in waren getrokken. Maar later, in 1916, was hij opgeroepen voor de dienstplicht.

Hanna sloot even haar ogen om die gedachte te verdrijven. Toen ze ze weer opendeed, wierp dokter Conradi juist een blik op de papieren, waarna hij haar opnieuw aankeek en zei: 'Ik heb gehoord dat u interesse hebt in techniek.'

Hanna bloosde en keek naar dokter Meyer. Hij zat met zijn armen over elkaar en vertrok geen spier.

'Mijn... Mijn verloofde was de zoon van de huismeester. Hij hielp zijn vader in de werkplaats en heeft me wel eens wat laten zien...' Ze stotte, dacht even na en voegde er nog aan toe: 'Maar inderdaad, ik heb interesse in techniek.'

'Ze voerde wel eens kleine reparaties uit in de ziekenzalen als de huismeester niet beschikbaar was,' zei de directrice.

Dat was toen Martin weg was en hij zijn ziekelijke vader niet langer kon helpen. De dood van zijn zoon had Wilhelm Bergau zo aangegrepen dat zijn ziekte in rap tempo verergerde en hij Martin slechts drie maanden later volgde naar zijn graf.

Dokter Conradi glimlachte naar haar. 'U hebt misschien al gehoord dat we een ziekenhuis hebben gekocht. In Zehlendorf; dat ligt vlak bij Berlijn.'

Hanna had inderdaad van het nieuwe ziekenhuis gehoord. Op grond van de ligging bij de hoofdstad zou dat het sanatorium in Friedensau zeker de loef afsteken.

'Zou u belangstelling hebben om bij ons te komen werken?' vroeg dokter Conradi. 'We hebben behoefte aan een zuster die niet bang is voor technische apparatuur,' vervolgde hij. 'Zou u een röntgencursus willen volgen?'

Het scheelde een haar of Hanna had hier impulsief nee op gezegd.

'Die stralen zijn gevaarlijk,' had een oudere zuster beweerd. 'Het kan zijn dat je dan geen kinderen meer kunt krijgen.'